

rasunetul.ro

Andrei Marga: Ieșirea din conflict

16-20 minutes

Cu ani în urmă am argumentat interpretarea după care, în jurul lui 2010, lumea a intrat în schimbare (*Ordinea viitoare a lumii*, 2017).

Am arătat, între altele, că nicio problemă majoră nu se mai rezolvă fără conlucrarea supraputerilor, puterilor și statelor însele.

Perspective sesizabile ale statelor le-am rezumat în maxime: „să aplicăm acordurile internaționale adoptate” (Statele Unite ale Americii), „să asigurăm echilibrul supraputerilor” (Rusia), „armonia este mai aducătoare de avantaje decât conflictul” (China), „suntem oameni ca toți ceilalți și avem dreptul să ne decidem soarta” (Turcia, Polonia, Ungaria), „să facem ce ne spun să facem cei mai puternici” (România), „lăsați-ne în pace că știm mai bine ce ne trebuie” (Coreea de Nord).

Scriam că nimeni nu se poate izola fără pierderi. Iar fără a te exprima pe tine însuși, politica își pierde rațiunea de a fi. Nu este dezvoltare proprie fără priceperea și curajul deciziilor proprii.

Am mai arătat că deviza „să nu schimbăm ceva, căci poate fi mai rău!” nu rezolvă ceva, ba chiar agravează lucrurile. Pledoaria lui Henry Kissinger (*World Order*, 2014) pentru „judecată rezervată asupra absolutului, în favoarea a ceea ce este practic și ecumenic și căutarea distilării unei ordini din multiplicitate și limitare” rămâne actuală.

Ce-i de făcut acum, când conflictul din Ucraina este pe scenă? În care se pierd vieți, se distrug bunuri și economii, se antagonizează oameni, se ostilizează țări. Și în care fiecare cetățean european plătește tot mai mult pentru o situație ce ar fi putut fi prevenită.

Pe scenă este acum și o propagandă dintre cele mai reprobabile, al cărei primitivism duce, între altele, la blamarea celor care sunt conștienți de consecințele aberațiilor. Mai recent, până și Elon Musk, *The New York Times* și alții, care au spus lucid că pacea durabilă implică cedări teritoriale, sunt luați la rost de activiști rudimentari.

Această propagandă își asumă continuarea conflictului. Nu voi insista asupra ei. Mă interesează ieșirea din conflict.

M-am referit la această ieșire într-un răspuns la o întrebare ce mi-a fost adresată la Alba Iulia (14 septembrie 2022) și apoi într-un articol (*De la propagandă, la gândire, 2022*). Ele corespund adevărului istoric, dreptului internațional și intereselor generale – dincolo de propaganda care poimăine va fi socotită o penibilă eroare. Niciunul dintre preopinenți nu a adus vreun argument factual împotriva a ceea ce am spus. Sunt pentru a vedea realitățile, a respecta reglementările și pentru o rezolvare echitabilă.

Situația conflictului s-a complicat și mai mult în ultimele săptămâni. Au intervenit votul fără vreo împotrivire din partea populației din cele patru regiuni ocupate prin acțiunea militară începută în februarie 2022, decizia Rusiei de a integra între frontierele proprii regiunile, reacția țărilor care se opun acțiunii militare, agravarea crizei energetice antrenată de conflict și culminația ei în atacarea nedemnă a gazoductelor Rusia-Germania. Și, desigur, urcarea

amenințării nucleare la iminență.

Sunt persoane care se exprimă cu aplomb, fără să cunoască prevederile internaționale în materie de conflicte, precum cel din Ucraina, sau adaptându-le la nevoi propagandistice. Or, sunt mai multe linii de decizii internaționale care sunt în funcțiune. Mă opresc la două.

La fondarea Națiunilor Unite au fost, cum se știe, înțelegeri. Atunci când au fost convenite, ele au permis principalelor puteri învingătoare în Al Doilea Război Mondial un rol consolidat în Consiliul de Securitate și întreprinderea de operațiuni pentru combaterea recrudescenței nazismului. Publicații din diferite țări (SUA, Israel, Franța etc.) au și semnalat în anii din urmă locuri de recrudescență.

Apoi, acordurile internaționale din 1972-1991, de la Shanghai, trecând prin Helsinki, la Geneva și Soci, au stabilit un nou cadru al vieții internaționale, în care s-a și trăit până de curând. Acestea prevăd explicit respectul suveranității naționale și și asumă că suveranitatea națională include securitatea vecinului. Cum au arătat concludent autori germani și americani, se află în eroare cei care reduc discuția despre conflict la o înțelegere sumară a dreptului internațional, fără a vedea faptele și obligația securității celuilalt.

Suveranitatea națională se referă nu doar la ordinea existentă, ci și la formarea acestei ordini. Cum am mai arătat, ordinea existentă este punctul de plecare pentru a rezolva orice litigiu. Dar atunci când un stat nu-și integrează democratic cetățenii, refuză acordurile privind minoritățile, interzice partide, monopolizează informații și recurge la ură, fiind construit pe încălcarea

suveranității altor state, acea ordine se discută. Ea se discută și când sunt resturi samavolnic tranșate ale istoriei.

Pe un plan mai larg, se poate observa că sunt și azi în vigoare tratate între țări europene care și-au stabilizat frontierele în scopul cooperării imediate, dosarele dificile fiind transmise viitorului. În definitiv, ca să fim realiști, chestiunea frontierelor în Răsărit s-a acutizat din momentul în care s-a refuzat aplicarea acordurilor de la Minsk, care erau susținute de Rusia, Germania și Franța. Unii invocă și faptul că situația minorităților în urma dizolvării URSS a rămas fără reglementare convenită.

Este mai departe uimitor cât de îngust procedează autodeclarați „specialiști”, trăitori, totuși, în secolul XXI. La orice comparație, sub aspectul opticii și al mijloacelor, propaganda lor nu face decât să reia sectarismul din bolșevism și nazism, doar că îl pun pe o direcție a lor. Disprețul pentru fapte și valori este urmarea.

Există însă școli ale realismului politic, care asigură de ani buni relatări integre a ceea ce a dus la conflictul actual și care rămân conștiente de primejdii. Că se continuă astfel de abordări o probează și reflecția publicată recent de școala prestigioasei universități Harvard asupra căreia mă opresc aici (vezi Dani Rodrik, Steven M. Walt, „*How to Build a Better Order. Limiting Great Power Rivalry in an Anarchic World*”, în *Foreign Affairs*, septembrie-octombrie 2022). O fac căci este o reflecție bine ancorată în istorie, care propune o soluție sustenabilă juridic și echitabilă la cele două crize actuale – criza ucrainiană și apropiata criză taiwaneză.

Analiza, efectuată pe baza unei cercetări sistematice la Harvard Kennedy School și New York University, pleacă de la o

consemnare a situației actuale. „Ordinea globală se deteriorează în fața ochilor noștri. Declinul relativ al puterii SUA și concomitentă ascensiune a Chinei au erodat sistemul bazat pe reguli, parțial liberal, dominat odinioară de Statele Unite și aliații lor. Crizele financiare repetate, inegalitatea crescândă, protecționismul reînnoit, pandemia covid-19 și recursul crescând la sancțiuni economice au adus era hiperglobalizării de după războiul rece la sfârșit. Invazia Rusiei în Ucraina s-ar putea să fi revitalizat NATO, dar a adâncit totodată ceea ce separă Estul și Vestul și Nordul și Sudul. Între timp, schimbarea priorităților domestice în multe țări și geopolitici ale competiției crescânde au oprit orientarea spre o mai mare integrare economică și au blocat eforturile colective de a aborda iminentele pericole globale”.

Desigur, orice discuție despre viitor începe cu descrierea a ceea ce este. La descrierea de mai sus am doar câteva precizări, poate adăugiri.

De când s-a tradus celebra carte a lui Spengler *Der Untergang des Abendlandes* (1922) cu „Declinul Occidentului”, am ezități. Fapt este că în actuala distribuție în lume a capabilităților economice, culturale și militare este prea tare a vorbi de „declin”, chiar dacă mediatic termenul are trecere, fiind mai acut. Or, ceea ce este complex se lasă greu adus la termeni sugestivi. De altfel, un asemenea „declin” depășește o viață de om și are o cu totul altă semnificație, decât, să zicem, schimbarea unui regim politic.

Când spun prea tare, am în vedere doi indicatori, în fond cuantificabili. Primul este situația burselor financiare – dacă bursele funcționează în anume fel, nu ai cum vorbi de „declin”. Ele sunt un fel de sinteză a societății, care trebuie distinsă, totuși, de partide, politici, lideri. Bursele sunt, așadar, de observat. Al doilea

este adeziunea la democrație. Nu ai cum vorbi de „declin” dacă, dincolo de nemulțumiri față de partide, politici, lideri, adeziunea populației la sistemul libertăților și drepturilor, atestată de analize făcute cu acuratețe, rămâne.

Putem vorbi, însă, fără ezitare, de urcarea pe scenă a noii supraputeri, China, care este tehnologic, economic, politic, cultural și militar în ascensiune. Iar cum spun principalii cunoscători de azi (de pildă, Eberhard Sandschneider, *Chinas Aufstieg und die Zukunft der globalen Ordnung*, 2020), ascensiunea Chinei nu mai poate fi oprită nici de tensiunile ce apar. Am adus dezvoltări și detalii în alt loc (*China ca supraputere*, 2021). Profilarea Chinei este și mai limpede după ce Uniunea Europeană și-a oprit mai nou ascensiunea, preferând extinderea imprudentă unei aprofundări a valorilor și propriei relevanțe. Pe bună dreptate, europarlamentari germani semnalau deunăzi că autoritățile Uniunii Europene de azi nu dispun nici măcar de analiza țărilor din Răsărit, clișeele ținând locul examinării precise.

Folosirea termenului „liberal” pentru a desemna ordinea mondială actuală poate avea rațiuni istorice. Ea are rădăcini cunoscute în liberalismul de odinioară. Dar, la drept vorbind, nu mai spune destul – mai ales că ordinea existentă a generat globalismul, care nu include automat respectul libertăților și drepturilor cetățenilor și comunităților.

Pericolul nestăpânitelor tensiuni de azi este ceea ce am numit „noua scindare a lumii” – un fel de revenire la acea lume medievală, părăsită benefic cu secole în urmă. Iar dacă se vrea să dăm seama de ceea ce se petrece, atunci se poate spune, împreună cu cei mai buni analiști europeni și americani, că se simte nevoia unei reorganizări a lumii pe principiul suveranității

naționale. Nici democrația, atât de invocată azi, nu este posibilă în afara suveranității naționale și fără acorduri între state.

Ce ne așteaptă într-o asemenea situație? Autorii analizei „*How to Build a Better Order. Limiting Great Power Rivalry in an Anarchic World*” consemnează justificat trei fapte. Este imposibil de prezis ceea ce va urma din situația tocmai descrisă. Ne putem aștepta la „o lume mai puțin prosperă și mai periculoasă, caracterizată de o ostilitate crescândă a Statelor Unite și Chinei, o Europă remilitarizată, blocuri economice regionale orientate spre interior, un domeniul al digitalului divizat conform liniilor geopolitice și o crescândă folosire ca armă (weaponizare) a relațiilor economice în scopuri strategice”. Aș mai adăuga, o Europă în care, dincolo de formalele înțelegeri actuale, în dinamica istorică deja angajată nu se poate împiedica emergența Germaniei ca supraputere și a Turciei și Poloniei ca puteri.

Dar ar putea fi luată în considerare, ne spun Dani Rodrik și Steven M. Walt, și survenirea a altceva – „o ordine a lumii în care Statele Unite, China și alte puteri ale lumii concurează în anumite domenii, cooperează în altele și respectă reguli noi și mai flexibile ale căii prezervării principalelor elemente ale unei economii a lumii deschise și prevenirii conflictului armat, în vreme ce permite țărilor o marjă de manevră mai mare de a se ocupa de prioritățile economice și sociale urgente de acasă”. Această ordine alternativă nu este atât de dificil de realizat precum pare.

Între țări pot fi, cum știm, într-ajutorare, cooperare, competiție, conflict. Fiecare țară alege din această ofertă. Autorii de la Harvard propun un „cadru (*framework*)” ce vrea să fructifice competiția în detrimentul conflictului, începând cu puterile majore ale lumii. „În loc să impună un set detaliat de reguli prescriptive

(cum fac *World Trade Organization* și alte organizații internaționale), acest cadru ar funcționa ca un <meta-regim>: un instrument pentru a ghida un proces prin care state rivale sau chiar adverse ar putea căuta acordul sau acomodarea asupra unui mănunchi de probleme. Atunci când ele nu ajung la acord, cum va fi adesea cazul, adoptând cadrul ele vor spori comunicarea între ele, vor clarifica de ce sunt în dezacord și vor avea stimulente pentru a evita să facă daune unele altora, chiar dacă fiecare caută să-și protejeze propriile lor interese”. Acest cadru rațional nu se poate implementa fără voința părților – concret, a liderilor supraputerilor.

Premisele nu sunt apriori generoase. „Dacă oricare dintre puterile majore face din dominația ei economică sau geopolitică scopul mai presus de toate, șansele pentru o ordine globală ceva mai conturată sunt subțiri”. Dar rămâne deschisă o poartă și există o speranță. Liderii politici ar putea alege să dea curs rivalității fără margini sau să se străduiască să facă altceva. „Condițiile ce încurajează statele să concureze nu pot fi eliminate, dar liderii politici pot încă adopta acțiuni pentru a le atenua, dacă doresc”. Alternativa la situația existentă este cea de a doua.

În ce constă acest „cadru”? Îl rezum, reținând, în funcție de spațiul limitat aflat la dispoziție, doar devizele lui emblematice, acestea fiind edificatoare.

Ele încep cu recomandarea de „reguli mai puține, comportament mai bun” în relațiile internaționale. Desigur că, după 1991, s-a erodat ordinea existentă a lumii, ca urmare a competiției supraputerilor. „Totuși, deteriorarea ordinii bazate pe reguli nu ar trebui să ducă la conflictul marilor puteri”. Căci ele, fiecare, dau prioritate propriei securități, dar împărtășesc și alte scopuri pe

arena internațională. Este însă tot mai clar că abordarea ce prevalează azi nu mai este adecvată și nu face față forțelor multiple care guvernează relațiile internaționale dintre puteri.

Va fi nevoie apoi de tolerarea unei mai mari diversități în abordarea lumii de către fiecare țară. „O ordine mai stabilă se poate baza pe negociere, nu pe reguli prestabilite”.

Este nevoie de „transparentă strategică”. Ceea ce s-a petrecut în cazul concernului Huawei nu ar fi cazul să se repete: concernul a devenit o forță dominantă în lume în tehnologia G5, dar a fost bănuțit că afectează securitatea națională a unor țări, încât s-au luat „măsurı excesive (*hard-line*)”, inclusiv limitarea acțiunii multor companii chineze, ceea ce nu a făcut decât să mărească tensiunile. „Să acționăm, nu să escaladăm”, scriu Dani Rodrik și Steven M. Walt – iar relația SUA-Iran este un exemplu care justifică această maximă.

„De la agresiune la mediere” este maxima pentru conflictul din Ucraina. Acesta dovedește că și cele mai consacrate norme existente pe plan internațional nu previn operațiuni militare. În fapt, „oficiali occidentali au avut legături cu partenerii lor ruși cu multe ocazii, dar ei nu au abordat preocuparea continuă a Moscovei – aceea că ea percepea ca amenințare eforturile occidentale de a aduce Ucraina în NATO și UE. De partea cealaltă, Rusia a făcut solicitări cu bătaie lungă ce au părut să lase puțin spațiu pentru negociere”. În loc să se exploreze un compromis incipient pe această problemă – precum solicitarea, la Kiev și către aliații occidentali, de neutralitate a Ucrainei, combinată cu dezescaladarea de către Rusia și noi negocieri privind statusul teritoriilor, ambele părți și-au rigidizat pozițiile existente.

Dar „chiar adversari deveniți rigizi pot fi aduși laolaltă prin ajustare mutuală”. Ei chiar au acceptat la un moment dat ajustarea. Statele Unite s-au reținut să trimită trupe să lupte în Ucraina, Rusia s-a reținut să treacă la folosirea de arme de distrugere în masă. „Cum războiul a continuat, această înclinație spre reținere a început să cedeze odată cu declarația secretarului pentru apărare al Statelor Unite, Lloyd Austin, care a spus că Statele Unite caută să slăbească Rusia pe termen lung, iar oficiali ruși au replicat amenințând cu folosirea armelor nucleare și indicând că scopurile războiului lor ar putea fi extinse”.

Deviza „mari puteri, înțelegere mai mare” poate suna pretențios, dar este realistă. „Folosind însă aceste noțiuni largi pentru a dirija relațiile marilor puteri, în loc de a încerca resurecția unei ordini liberale dominate de Statele Unite sau de a impune noi norme ale guvernantei globale de sus, are multe avantaje”. Dani Rodrik și Steven M. Walt le etalează convingător în articolul *„How to Build a Better Order. Limiting Great Power Rivalry in an Anarchic World”*, cu suficiente detalii.

Suntem astfel în fața unei încercări salutare a realismului politic de a concepe ieșirea din conflictul ucrainian. Modelul obținut este fără iluzii, dar cu șanse de aplicare. Rămâne, desigur, întrebarea: cine face prima mutare? În acest moment, este clar că a venit ora unei inițiative politico-diplomatice – importantă nu pentru a clama victorii care nu au cum să vină, ci pentru victoria din nou a unei rațiuni minimale.